

## บทที่ 5 ปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่

การดำเนินงานวิจัย การหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมตามแผนการดำเนินงาน โดยแบ่งได้เป็นสี่ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจบริบทของพื้นที่ซึ่งได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 4 ขั้นตอนที่ 2 การทำกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีแนวคิดด้านการบริหารจัดการขยะ เพื่อทำการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของชุมชนและวางแผนเพื่อจัดการตนเอง ขั้นตอนที่ 3 การติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและค้นหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมของการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนโดยคณะผู้วิจัย และขั้นตอนที่ 4 การถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนในตำบลอุดมพร โดยมีผลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

### 5.1 ผลการดำเนินการตามแผนการดำเนินงานวิจัย

#### 5.1.1 กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีแนวคิดด้านการบริหารจัดการขยะ

คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภายใต้โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการหาแนวทางปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะและการเพิ่มมูลค่าขยะมูลฝอยในครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ระหว่าง วันที่ 18 – 19 มีนาคม 2560 ณ โรงเรียน ร่องคำวิทยานุกูล ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยในโครงการดังกล่าว มีผู้เข้าร่วมจำนวน 83 คน รายละเอียด ดังนี้

1. นักวิจัยในโครงการย่อยของชุดการจัดการขยะ จำนวน 7 คน
2. วิทยากร รศ.จรัสศักดิ์ จินดาโรจน์ จำนวน 1 คน
3. นักศึกษาช่วยงาน จำนวน 3 คน
4. ตัวแทนจากชุมชน 13 ตำบล จำนวน 72 คน

อย่างไรก็ตาม ตัวแทนจากพื้นที่ชุมชนอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว แต่คณะผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้และประสบการณ์จากกิจกรรมในครั้งนี้แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชนได้รับทราบและร่วมกันหาแนวทางเพื่อดำเนินการจัดการขยะในครัวเรือนในพื้นที่อย่างประสบผลสำเร็จและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยได้

ในกิจกรรมโครงการดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการกิจกรรมย่อย ได้แก่

กิจกรรมที่ 1 การให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบจากขยะมูลฝอยและขยะพิษ

กิจกรรมที่ 2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านต่างๆ ได้แก่

- 2.1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการตนเอง
- 2.2 การจัดการขยะและการคัดแยกขยะ
- 2.3 การจัดการขยะอินทรีย์และการเลี้ยงไส้เดือนดิน
- 2.4 การแปรรูปขยะเป็นปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอัดเม็ด

### กิจกรรมที่ 3 การถอดบทเรียนและสรุปบทเรียน

#### 3.1 สภาพปัญหาที่พบในการบริหารจัดการขยะในพื้นที่

- (1) สมาชิกในชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมและดำเนินการอย่างจริงจัง
- (2) ขาดความรู้ในการคัดแยกและกำจัดขยะอย่างถูกวิธี
- (3) ขาดงบประมาณในด้านการบริหารจัดการและกำจัดขยะ
- (4) บางชุมชนเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้มีจำนวนประชากรในพื้นที่มาก ส่งผลให้ปริมาณขยะมากตามไปด้วย
- (5) ผู้นำชุมชนยังไม่ให้ความสำคัญ ขาดการประสานงานร่วมมือ ขาดความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน

#### 3.2 ลักษณะการบริหารจัดการขยะที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้

- (1) มีจุดรวบรวมขยะอันตรายในชุมชน
- (2) มีการทำนวัตกรรมจากขยะที่เหลือใช้
- (3) มีการจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสมสำหรับการกำจัดขยะ
- (4) มีกฎกติกาสำหรับใช้ร่วมกันในการบริหารจัดการขยะ
- (5) จัดตั้งชุมชนต้นแบบหรือครัวเรือนต้นแบบ
- (6) จัดตั้งธนาคารขยะ จัดตั้งคณะทำงานด้านการบริหารจัดการขยะในชุมชน ส่งเสริมให้มีอาสาสมัครชุมชน
- (7) มีกิจกรรมการประชาสัมพันธ์และกิจกรรมอื่นๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดสำนึกในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธี

#### 3.3 แนวทางการขับเคลื่อนที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้

- (1) สร้างเครือข่ายการทำงานในทุกระดับ ได้แก่ ชุมชน อปท. กลุ่มองค์กรและหน่วยงานราชการในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน
- (2) ส่งเสริมความรู้ด้านการคัดแยกและจัดการขยะอย่างถูกวิธี
- (3) มีการกำกับ ติดตามผลการดำเนินงาน และมีการรายงานสถิติอย่างเป็นระบบ
- (4) ส่งเสริมการคัดแยกขยะต้นทางให้เป็นรูปธรรมชัดเจน
- (5) ส่งเสริมให้มีการขยายผลสู่ทุกครัวเรือนในชุมชน
- (6) ส่งเสริมชุมชนต้นแบบ รวมถึงเยาวชนและประชาชนให้มีจิตสำนึกในการจัดการขยะ

### 3.4 สิ่งที่คาดหวังต่อการดำเนินงานบริหารจัดการขยะในพื้นที่ชุมชน

(1) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถต่อยอดสิ่งที่รู้ เติมเต็มสิ่งที่ขาด เพื่อการพัฒนาพื้นที่ตามบริบทได้

- (2) ชุมชนมีความร่วมมือกัน เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้
- (3) พื้นที่ชุมชนสะอาด ปริมาณขยะลดลง มีสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นชุมชนที่น่าอยู่
- (4) ประชาชนทุกครัวเรือนมีจิตสำนึกในการคัดแยกและจัดการขยะ
- (5) มีงบประมาณสนับสนุนสำหรับการจัดกิจกรรมอย่างเพียงพอและเหมาะสม
- (6) ชุมชนได้แนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการขยะของพื้นที่ตนเอง
- (7) มีแหล่งกำจัดขยะที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

### 3.5 สิ่งที่ยังขาดการสนับสนุนหรือยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้

- (1) ยังไม่สามารถเข้าถึงเครือข่ายที่มุ่งหวังได้
- (2) ยังไม่สามารถสร้างกลุ่มจิตอาสาของชุมชนได้
- (3) ขาดผู้นำที่เข้มแข็งเพื่อการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ
- (4) ขาดงบประมาณสนับสนุนที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรม
- (5) การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่ครบทุกครัวเรือน
- (6) การส่งเสริมด้านความรู้ในการจัดการขยะอย่างถูกวิธียังทำได้ไม่ทั่วถึง

### 3.6 สิ่งที่ได้รับการจากการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้

(1) ความรู้เรื่องการตั้งกฎ กติกา และระเบียบของกลุ่มหรือชุมชน

(2) การต่อยอดการใช้ประโยชน์จากขยะรีไซเคิล การแปรรูปและการเพิ่มมูลค่าจากขยะ

(3) การจัดกิจกรรมจิตอาสาเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการจัดการขยะอย่างถูกวิธี

(4) การจัดการขยะอย่างถูกวิธี ทั้งการคัดแยก การกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์

(5) การดำเนินงานบริหารจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยไม่มีค่าใช้จ่ายหรือใช้งบประมาณน้อย

(6) กระบวนการเสริมสร้างความร่วมมือ ความสามัคคีของคนในชุมชน รวมถึงการสร้างขวัญกำลังใจเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

(7) มีเครือข่ายของชุมชนที่จัดการตนเองด้านการบริหารจัดการขยะ สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาและสร้างขวัญกำลังใจระหว่างกัน

(8) ได้แนวทางการจัดตั้งธนาคารขยะของชุมชน การจัดตั้งเป็นกองทุนที่บริหารจัดการโดยรายได้ธนาคารขยะ

(9) ได้ศึกษาดูงานจากต้นแบบชุมชนที่ปฏิบัติและมีความเข้มแข็งหรือดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

#### กิจกรรมที่ 4 สรุปภาพรวมในด้านต่างๆ

- 4.1 ด้านแนวปฏิบัติที่ดี
- 4.2 ด้านรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสม
- 4.3 ด้านการใช้ประโยชน์จากขยะครัวเรือน
- 4.4 ด้านความต้องการพัฒนาในพื้นที่

#### กิจกรรมที่ 5 สัญญาประชาคม

##### 5.1.2 การติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและค้นหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในครัวเรือนโดยคณะผู้วิจัย

เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย คณะผู้วิจัยได้ติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มประชากรในชุมชน เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและค้นหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสม โดยได้ลงพื้นที่เพื่อติดตาม สังเกต และสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร และสำรวจพื้นที่ชุมชนในเขตตำบลอุดมพร ในระหว่างวันที่ 18-20 กรกฎาคม 2560 และพบผลการดำเนินงาน ดังนี้

##### ก. โครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินการมาแล้ว

พื้นที่ตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย โดยการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร ได้จัดให้มีถังขยะบริการสำหรับขนขยะจากครัวเรือนไปทิ้งในจุดทิ้งขยะ ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง คือบริเวณบ่อขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลเซิม อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย แต่เนื่องด้วยการจัดบริการดังกล่าวส่งผลให้ปริมาณขยะที่ต้องจัดการขนทิ้งมีปริมาณมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อันอาจเนื่องจากความรู้สึกระส่ำระสายมากขึ้น ทำให้พฤติกรรมการทิ้งขยะในถังโดยไม่มีภาชนะคัดแยกมีเพิ่มขึ้น ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมความรู้และปรับพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อนำขยะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านการทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมการแจกจ่ายถังขยะทั้งแบบนำยารถกลับมาใช้ใหม่ การแจกจ่ายถังขยะเพื่อคัดแยกขยะ รวมถึงการตั้งถังขยะสำหรับรับขยะพิษ เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกคัดแยกขยะก่อนกำจัดทิ้งอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ผู้นำชุมชนเอง ก็ได้มีการส่งเสริมกิจกรรมกระตุ้นจิตสำนึกให้รักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อมโดยการนำลูกบ้าน และ อสม. จัดกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อดูแลสภาพแวดล้อมและจัดการกับขยะบริเวณพื้นที่สาธารณะเพื่อให้ช่วยลดภาระการจัดเก็บของหน่วยงาน อบต. และยังเป็นการสร้างเสริมสภาพแวดล้อมที่ดีในชุมชน

## ข. โครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนกำลังดำเนินการ

องค์การบริหารส่วนตำบลอุ้มผางและผู้นำชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญของการสร้างกลไกของชุมชนในการจัดการขยะในครัวเรือน โดยได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกิจกรรมต่างๆ อันประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ผู้รับผิดชอบหลักในกิจกรรมและโครงการบริหารจัดการขยะ ชุมชนทั้งในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน รวมถึงความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนเอง ส่วนในด้านองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความสำเร็จนั้น อาจแบ่งได้เป็นสามประเด็น ประเด็นแรกคือความกระตือรือร้น ความไม่เรียนรู้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประเด็นที่สองคือความคิดสร้างสรรค์และความมุ่งมั่นในการเอาชนะอุปสรรคหรือปัจจัยที่อาจทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนประเด็นสุดท้ายคือการลงมือปฏิบัติ การประเมินตนเองและปรับปรุงการดำเนินงาน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในชุมชน จากการวิเคราะห์ปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลอุ้มผาง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ได้วางแผนการดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการขยะในครัวเรือนเพิ่มเติมโดยเฉพาะด้านการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในการคัดแยกและจัดการขยะภายในครัวเรือนตั้งแต่ต้นทาง เพื่อช่วยลดปัญหาการจัดการขยะ เนื่องด้วยชุมชนเล็งเห็นปัญหาที่อาจเกิดในอนาคตว่า หากพื้นที่บ่อขยะที่องค์การบริหารส่วนตำบลเฝ้าไร่ไม่สามารถรองรับปริมาณขยะได้อีกต่อไป จะทำให้เกิดปัญหาในการใช้งบประมาณและค่าใช้จ่ายเพื่อจัดการขยะเป็นจำนวนมาก

## ค. โครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนวางแผนที่จะดำเนินการต่อไป

จากการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการขยะของพื้นที่ศึกษาวิจัย ชุมชนตำบลอุ้มผาง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย นั้น ชุมชนและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่รับผิดชอบได้วิเคราะห์ตนเองและวางแผนเพื่อการดำเนินการต่อไปเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเป็นการสร้างแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชน สรุปได้ดังนี้

3.1) ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกเพื่อให้สมาชิกตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการขยะในครัวเรือน และการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง เพื่อช่วยควบคุมและลดปริมาณขยะ

3.2) ส่งเสริมการจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนต้นแบบกับชุมชนอื่น เพื่อให้สามารถขยายผลความสำเร็จของการจัดการขยะในครัวเรือน และเป็นการลดปริมาณขยะได้อย่างเป็นรูปธรรม

3.3) จัดกิจกรรมที่จูงใจให้เกิดการคัดแยกขยะจัดการขยะในครัวเรือน เช่น การทำผ้าป่าขยะ การทำโครงการถังขยะเปียก เป็นต้น โดยมีการติดตามผลอย่างใกล้ชิด

3.5) ส่งเสริมความรู้เรื่องการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธีและการนำขยะเหลือทิ้งไปใช้ประโยชน์ เพื่อการสร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจในครัวเรือน

### (3) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนความรู้ของชุมชน โดยตัวแทนชุมชน และคณะผู้วิจัย

ในวันที่ 12 ตุลาคม 2560 คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนความรู้ของชุมชนขึ้น ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนความรู้ของชุมชน และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนมีความตระหนักและมีจิตสำนึกในการบริหารจัดการขยะในครัวเรือนอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ปริมาณขยะในครัวเรือนลดลง และสามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเป็นปัญหาสำคัญของพื้นที่ได้อีกด้วย โดยมีผลการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

#### 1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมดังกล่าว มีผู้เข้าร่วมจำนวนทั้งสิ้น 64 คน ประกอบไปด้วย ตัวแทนชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. เจ้าหน้าที่ของ อบต. เยาวชนในพื้นที่ ซึ่งจากจำนวนผู้เข้าร่วมดังกล่าว เป็นตัวแทนของสมาชิกในครัวเรือนในพื้นที่ตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

#### 2. แหล่งที่มาและปริมาณขยะในพื้นที่

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับแหล่งที่มาของขยะ โดยพบว่าขยะที่มีปริมาณมากในครัวเรือนเขตพื้นที่ตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย สามารถแบ่งได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก เช่น ถุงพลาสติก ขวดและแก้วพลาสติก ขวดแก้ว กลองนม (2) กลุ่มขยะทั่วไปหรือขยะที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้อีกได้ เช่น เศษผ้า (4) กลุ่มขยะอินทรีย์ เช่น เศษอาหาร ใบไม้ (4) กลุ่มขยะพิษ เช่น กระจกแตก เข็มฉีดยา เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ขยะในครัวเรือนในตำบลอุดมพรนั้น มีหลากหลายประเภท แต่โดยส่วนใหญ่ กลุ่มตัวอย่างจะสะท้อนปัญหาขยะจากถุงพลาสติกเป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมคือขยะอินทรีย์ที่เกิดจากผลิตผลทางการเกษตรและเศษอาหาร อันแสดงให้เห็นถึงการรับรู้เกี่ยวกับขยะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งนี้สมาชิกในตำบลอุดมพรมีการประกอบอาชีพทางการเกษตรหลากหลาย มีการทำนา ปลูกยางพารา ปลูกไผ่ เป็นต้น จึงจะมีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นหลัก แต่ก็มีบางส่วนที่มีลักษณะสังคมเมือง เพราะตั้งอยู่บนถนนสายหลัก มีสถานศึกษา สถานพยาบาล ร้านค้าชุมชนตั้งอยู่พอสมควร ทำให้ขยะมีปริมาณเพิ่มขึ้นมาจากในอดีต

#### 3. ความรู้ความเข้าใจด้านวิธีการจัดการขยะในครัวเรือน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการขยะในครัวเรือน โดยได้นำเสนอวิธีการในการจัดการ ดังนี้

3.1) ควรมีการคัดแยกขยะจากต้นทางอย่างถูกต้อง เป็นขยะรีไซเคิล ขยะพิษ ขยะทั่วไป และขยะอินทรีย์

3.2) ควรมีถังขยะทุกครัวเรือน มีการจัดหาถังขยะที่สามารถแยกประเภทขยะได้ ขยะเปียก ขยะแห้ง มีการเผาหรือกำจัดในบ้านให้เบ็ดเสร็จ ไม่ก่อให้เกิดกลิ่นเหม็น คับ หรือไม่เป็นพิษกับสิ่งแวดล้อม

3.3) ควรมีการลดปริมาณขยะ โดยปรับพฤติกรรมลดการใช้ถุงพลาสติกและใช้ถุงผ้าแทน การนำเศษผักและผลไม้มาทำน้ำหมักชีวภาพ การนำถุงพลาสติกกลับมาใช้ใหม่

3.4) ควรมีการสร้างรายได้จากการขายขยะ เช่น การคัดแยกและจำหน่าย การขายขยะขวด แก้ว พลาสติก กระดาษ และโลหะออกจากพื้นที่

3.5) ควรมีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับขยะแปรรูป โดยนำขยะมาใช้ซ้ำหรือสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่จากขยะเหลือทิ้ง หรือเหลือใช้

3.6) ควรมีการกำจัดขยะพิษโดยการฝัง หรือคัดแยกไปเก็บในที่ๆ หน่วยงานกลางที่รับผิดชอบ เช่น อบต สามารถจัดเก็บหรือส่งต่อไปทำลายในภายหลังได้

3.7) ควรมีการกำจัดขยะอินทรีย์ เช่น เศษอาหารที่สามารถนำไปเป็นอาหารสัตว์ได้ เศษอาหารที่สามารถนำไปทำปุ๋ยหมักชีวภาพ หรือปุ๋ยอินทรีย์ได้

3.8) ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานส่วนกลาง เช่น การจัดกิจกรรมโครงการธนาคารขยะ เป็นต้น

ซึ่งจากการจัดกิจกรรมดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าตัวแทนชุมชนและผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ความเข้าใจในระดับหนึ่งเรื่องการจัดการขยะในครัวเรือน หากแต่ยังคงมีอุปสรรคคือความเข้าใจที่ไม่เท่ากันของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ทำให้สมาชิกบางส่วนสะท้อนถึงความสำคัญของการจัดการตนเองในครัวเรือน เช่น การลดพฤติกรรมก่อให้เกิดขยะ การคัดแยกและกำจัดขยะด้วยตนเองในครัวเรือนเพื่อลดภาระในการกำจัดขยะของชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างนำเสนอวิธีการกำจัดขยะโดยการเผาและฝังกลบเองในพื้นที่ครัวเรือน แสดงให้เห็นถึงแนวทางการกำจัดขยะที่ยังคงใช้วิธีแบบเดิมๆ ในพื้นที่ สอดคล้องกับปัญหาบริบทพื้นที่จากข้อมูล TCNAP ที่ในพื้นที่ยังประสบปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม เช่น ฝุ่นควัน และน้ำเสีย ซึ่งอาจเกิดจากปริมาณขยะอินทรีย์และการกำจัดที่ไม่ถูกวิธี เนื่องจากความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในด้านการกำจัดขยะ ยังไม่ทั่วถึงกัน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีความเห็นในด้านการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักถึงความสำคัญของการลดปริมาณขยะสะสม โดยการคัดแยกและกำจัดอย่างถูกวิธี

#### 4. ความคาดหวังของชุมชนต่อการดำเนินการของหน่วยงาน อบต. และเครือข่ายองค์กรอื่นๆ จากภายนอก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับความคาดหวังหรือความต้องการของชุมชนในการที่จะให้หน่วยงาน อบต. หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรอื่นๆ ภายนอกพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมหรือมีส่วนผลักดัน ช่วยเหลือ ให้การจัดการขยะประสบผลสำเร็จ ดังนี้

4.1 มีการรณรงค์และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการอบรม มีวิทยากรลงพื้นที่ในหมู่บ้านอย่างจริงจัง เพื่อสร้างเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการและคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง รวมถึงเป็นการกระตุ้นให้มีจิตสำนึกที่ดีในการจัดการขยะในครัวเรือนด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

4.2 มีโครงการบริหารจัดการขยะทั้งจากต้นทางและปลายทาง ลดภาระการใช้ถังขยะที่ อบต. จัดหามาให้

4.3 มีสถานที่รองรับขยะพิษให้เป็นที่เป็นทาง หรือมีแหล่งกำจัดขยะมีพิษ

4.4 มีการอบรมการออกแบบ และแปรรูปขยะเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้คนในชุมชน

4.5 จัดกิจกรรมหรือโครงการสนับสนุนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการขยะ เช่น โครงการรีไซเคิลขยะ โครงการธนาคารขยะ กองทุนกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ที่เกิดจากการจัดการขยะ เป็นต้น

จากผลการร่วมอภิปรายดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของชุมชนที่มีต่อหน่วยงานในพื้นที่เพื่อมีส่วนร่วมสนับสนุน ส่งเสริมให้การดำเนินการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชนเพื่อปรับพฤติกรรมของสมาชิกให้จัดการขยะจากต้นทางอย่างเหมาะสม การจัดให้มีโครงการส่งเสริมให้เกิดรายได้จากการจัดการขยะ เช่น การออกแบบและแปรรูปขยะเพื่อสร้างรายได้ และการจัดโครงการธนาคารขยะ เป็นต้น

#### 5. รูปแบบหรือแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในระดับครัวเรือน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในระดับครัวเรือน ดังนี้

5.1) สร้างจิตสำนึกในการรักษาความสะอาด จัดเก็บบ้านเรือนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จัดการขยะให้ไม่เป็นมลภาวะภายในบ้าน จัดหน้าบ้าน หลังบ้าน ให้น่าอยู่ น่านมอง เพื่อลดปัญหาน้ำเสียที่พบอยู่ทั่วไปในทุกพื้นที่

5.2) ควรคัดแยกขยะเพื่อให้สามารถกลับมาใช้ซ้ำได้ และคัดแยกส่วนที่ขายได้ไว้สำหรับสร้างรายได้ และเป็นการลดปริมาณขยะ

5.3) ควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกในครัวเรือน เช่น ลด ละ เลิก การใช้ถุงพลาสติก หรือบรรจุภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดขยะ ใช้ตะกร้าหรือถุงผ้าแทนการใช้ถุงพลาสติก

5.4) นำขยะมาใช้ซ้ำหรือใช้ประโยชน์จากขยะ เพื่อลดขยะ ลดค่าใช้จ่าย และเป็นการสร้างรายได้

5.5) มีเป้าหมายร่วมกันของชุมชนระดับหมู่บ้านเพื่อเป็นหมู่บ้านปลอดขยะอย่างยั่งยืน



#### (4) กิจกรรมการถอดบทเรียนและสังเคราะห์รูปแบบแนวปฏิบัติการจัดการขยะที่เหมาะสมในชุมชน

คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภายใต้โครงการถอดบทเรียนและสังเคราะห์รูปแบบแนวปฏิบัติการจัดการขยะที่เหมาะสมในชุมชน ระหว่าง วันที่ 17 – 18 พฤศจิกายน 2560 ณ ห้องประชุมเล็ก คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์โดยในโครงการดังกล่าว มีผู้เข้าร่วมจำนวน 41 คน รายละเอียด ดังนี้

1. นักวิจัยในโครงการย่อยของชุดการจัดการขยะ จำนวน 8 คน
2. นักศึกษาช่วยงาน จำนวน 4 คน
3. ตัวแทนจากชุมชน 13 ตำบล จำนวน 29 คน

ทั้งนี้ มีตัวแทนจากพื้นที่ศึกษาวิจัย ชุมชนตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย เข้าร่วมได้แก่ นายสมบุญ เต็มทวี นักจัดการงานทั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร ผู้รับผิดชอบด้านการบริหารจัดการขยะ

ผลจากการจัดกิจกรรม ทำให้สามารถสังเคราะห์รูปแบบแนวปฏิบัติที่เหมาะสมและปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการขยะในชุมชนได้ ดังนี้

##### 1. รูปแบบระบบและกลไกการขับเคลื่อนที่ดี

- 1.1 คนในชุมชน เช่น ผู้นำ ชาวบ้าน จิตอาสา ประชาญ์ พระ เยาวชน ผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่
- 1.2 หน่วยงานและองค์กรภายในพื้นที่ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น อบต. รพสต. สภ. (สถานีตำรวจภูธร) ผู้รับซื้อขยะ บริษัทห้างร้านในพื้นที่ โรงเรียน วัด รพ.สต. กองทุนสวัสดิการชุมชนของ อบต
- 1.3 กลุ่มจิตอาสา เช่น อสม. เด็กและเยาวชน สตรี มือปราบขยะ ชมรมผู้สูงอายุ คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาชุมชน
- 1.4 ภาศึเครือข่ายภายนอกพื้นที่ เช่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สสส สปสช (กองทุนหลักประกันสุขภาพ) พัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์จังหวัด (พมจ) บริษัทห้างร้านภายนอกพื้นที่ สำนักงานอำเภอ เครือข่าย อบต./อปท.
- 1.5 นโยบาย กฎ กติกา ระเบียบ ข้อบังคับ ของชุมชน
- 1.6 แผนการขยายผล (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ
- 1.7 เครื่องมือ เช่น กิจกรรมการรณรงค์เพื่อขับเคลื่อน

##### 2. วิธีการดำเนินการสร้างระบบและกลไกการขับเคลื่อนที่ดี

- 2.1 ทำความเข้าใจกับผู้ผู้นำ : หาแนวทางพัฒนา ปรับกระบวนการทัศน์
  - 2.2 ประชาสัมพันธ์ : ชี้แจง เหตุผล เป้าหมายและผลประโยชน์
  - 2.3 ทำข้อตกลงร่วมกันกับประชาชน
  - 2.4 อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ
  - 2.5 ปลุกจิตสำนึก
  - 2.6 สร้างกฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติ นโยบาย
  - 2.7 แต่งตั้งคณะกรรมการ (คณะทำงาน)
  - 2.8 มอบบทบาทหน้าที่ ในการดำเนินงาน
  - 2.9 การบริหารจัดการ เช่น การเก็บข้อมูล กำหนดเป้าหมาย มีตัวชี้วัด วิธีดำเนินการ ระยะเวลา การติดตาม และการประเมินผล
  - 2.10 สร้างความสามัคคี/ความร่วมมือ การมีส่วนร่วม เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยอาศัยงานประเพณีในหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมเชื่อมประสาน
  - 2.11 หาแนวร่วมภาคีเครือข่ายที่มีเป้าหมายเดียวกัน
  - 2.12 การติดต่อประสานงาน คณะทำงาน ประสานงานภาคีเครือข่ายเพื่อให้เข้าใจตรงกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- 3. รูปแบบแนวปฏิบัติการจัดการขยะที่เหมาะสม**
- 3.1 ทำความเข้าใจกับชุมชน / คณะทำงาน
  - 3.2 ให้ความรู้กับชาวบ้าน เรื่องประเภทของขยะ การลดขยะ การคัดแยกขยะและประโยชน์จากการคัดแยกขยะ
  - 3.3 การศึกษาดูงานจากพื้นที่ต้นแบบ
  - 3.4 ประชาสัมพันธ์
  - 3.5 ประสานงานกับเครือข่าย
  - 3.6 ทำข้อตกลง สร้างกฎ กติการ่วมกัน
  - 3.7 จัดทำโครงการ ติดต่อผู้ซื้อ ทำกิจกรรม เช่น โครงการหมู่บ้านน่าอยู่ ธนาคารขยะ กองทุนขยะสะสมเงินทอง ตลาดนัดขยะ ผ้าป่าขยะ ฯลฯ
  - 3.8 กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วม สร้างแรงจูงใจ เช่น เปิดรับสมาชิก ประชาสัมพันธ์ผลประโยชน์หรือสวัสดิการที่จะได้รับจากโครงการ เช่น สวัสดิการรางวัล รายได้ ความสะอาดน่าอยู่ ถูกสุขลักษณะ ของชุมชน
  - 3.9 รับสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการ
  - 3.10 กำหนดจุดจัดเก็บและมีปฏิทินการจัดเก็บ

- (1) ขยะทั่วไป รับซื้อขยะจากแต่ละหมู่บ้าน มีปฏิทินการจัดเก็บ เช่น กำหนดวันที่รับซื้อขยะ เช่น เดือนละครั้ง
- (2) ขยะพิษ ใช้วิธีการสะสมแถม ได้สบูหรือผงซักฟอก กำหนดวันเก็บขยะพิษ ส่งอบต.เดือนละ 1 ครั้ง และ อบต.จะส่งอบจ.ประมาณ 6 เดือนต่อครั้ง อบจ.จะนำไปกำจัดที่ปลายทาง เช่น จ.สระบุรี หน่วยงานเอกชน
- (3) ขยะจากครัวเรือน จะมีการคัดแยกตั้งแต่ต้นทาง

3.11 ประสานงานหรือทำข้อตกลงกับผู้รับซื้อขยะ

3.12 พัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เช่น

- (1) แปรรูปขยะอินทรีย์ เช่น ทำเป็นปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ หรือปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด
- (2) แปรรูปขยะรีไซเคิล เช่น กระจบองเปียร์นำมาทำสิ่งประดิษฐ์ ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตะกร้า โคมไฟ กระจบูกอมสิน ดอกไม้ กล่องกระดาษทิชชู โซฟา กระจบจากต้นคล้า กระจบจากใบยาง โต้ะเก้าอี้จากยางรถยนต์
- (3) รณรงค์ ประกวด แข่งขัน เช่น หน้าบ้านน้อมอง หมู่บ้านน่าอยู่

#### 4. วิธีการดำเนินงานสร้างแนวปฏิบัติการจัดการขยะที่เหมาะสม

- 4.1 ประชาสัมพันธ์ นัดวันประชุม
- 4.2 ประชุมชี้แจงขั้นตอนการดำเนินงาน
- 4.3 เชิญวิทยากรจากพื้นที่ต้นแบบให้ความรู้
- 4.4 รับสมัครสมาชิก
- 4.5 ดำเนินการตามโครงการโดยคณะทำงาน
- 4.6 ติดตามและประเมินผล
- 4.7 รายงานผลการดำเนินงานให้สมาชิกทราบ
- 4.8 จัดสวัสดิการ คินกำไรให้กับสมาชิก
- 4.9 พัฒนากิจกรรมให้ดีขึ้นและต่อเนื่อง

#### 5. รูปแบบการเพิ่มมูลค่าและการใช้ประโยชน์จากขยะ

- 5.1 รวบรวมข้อมูลจาก TCNAP และ RECAP และรายงานประจำปี เกี่ยวจนวนครัวเรือน ประชากร กลุ่มแปรรูปสินค้าชุมชน ปริมาณขยะ ประเภทของขยะและคุณสมบัติการนำไปใช้ประโยชน์
- 5.2 อบรมเพิ่มทักษะการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าขยะให้กับกลุ่มผู้สนใจ

- 5.3 ดำเนินการเพิ่มมูลค่า และแปรรูปผลิตภัณฑ์ ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค หรือคนในชุมชน เช่น แปรรูปเป็นสินค้าที่สามารถสร้างอาชีพเสริมและรายได้ให้กับชุมชน
  - 5.4 ออกร้านแสดงสินค้า ประชาสัมพันธ์ และจำหน่ายสินค้า
  - 5.5 สร้างเครือข่ายใหม่หรือประสานงานเครือข่ายเดิม ขยายตลาด ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยน
  - 5.6 ทบทวนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพมากขึ้น เช่น ให้ได้มาตรฐาน มผช. มอก. หรือตรงกับความต้องการของผู้บริโภค และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ของชุมชน
- 6. วิธีการจัดการการใช้ประโยชน์จากขยะ**
- 6.1 สำรวจและรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและประเภทของขยะ
  - 6.2 ประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มผู้สนใจ
  - 6.3 สำรวจกลุ่มผู้สนใจ
  - 6.4 จัดทำโครงการ ประสานงานเพื่อจัดสรรงบประมาณ ผู้ดำเนินการ วิธีการ
  - 6.5 ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของโครงการ
  - 6.6 ติดตาม ประเมินผล ของโครงการ
  - 6.7 ออกร้าน แสดงสินค้าชุมชน
  - 6.8 พัฒนารูปแบบสินค้าตามความต้องการผู้บริโภคและความทันสมัยกับการใช้ประโยชน์และให้มีความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน
  - 6.9 ประสานงานกับเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้
- 7. ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการดำเนินการจัดการขยะในชุมชน**
- 7.1 มีแผนและนโยบายที่ชัดเจน
  - 7.2 มีเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน
  - 7.3 มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล
  - 7.4 มีสภาชุมชน กรรมการและคณะทำงาน
  - 7.5 ผู้นำเข้มแข็งและเห็นความสำคัญ
  - 7.6 ชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วม
  - 7.7 มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนที่เอื้ออำนวย
  - 7.8 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและมีเครือข่าย เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน วัดและสำนักงาน สิ่งแวดล้อมจังหวัด และผู้รับซื้อขยะ

- 7.9 มีโครงการและกิจกรรม เช่น ธนาคารขยะ กองทุนขยะสะสมเงินทองคุ้มครอง  
 ฅาปนกิจ การแปรรูป ผลิตภัณฑ์จากขยะและเศษวัสดุทางการเกษตร กลุ่มแปรรูป  
 ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอัดเม็ดและน้ำหมักชีวภาพ
- 7.10 มีกฎกติกา ระเบียบแนวปฏิบัติ
- 7.11 ในชุมชนมีจิตอาสา
- 7.12 มีงบประมาณสนับสนุน

## 5.2) สังเคราะห์ผลการดำเนินงาน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล  
 พื้นฐานและบริบทของพื้นที่ในชุมชนตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย การจัดกิจกรรม  
 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการขยะในครัวเรือน ทั้งการอบรมให้ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ  
 การศึกษาดูงานด้านการจัดการขยะ สามารถสังเคราะห์ข้อมูลแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการและ  
 ลดปริมาณขยะในครัวเรือนของชุมชนในตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ได้ดังนี้

5.2.1 ชุมชนในตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมือง  
 กึ่งชนบท ประชากรส่วนใหญ่มีประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าว และทำสวนยาง ทั้งนี้ ในแง่การ  
 จัดการขยะนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลมีการให้บริการถังขยะ ถังคัดแยกขยะ ถังขยะพิษ และมีรถ  
 ขยะทำการจัดเก็บเพื่อนำไปรวบรวมทิ้งในพื้นที่บ่อขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลเขม อำเภอโพน  
 พิสัย จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมความรู้และทักษะด้านการ  
 แปรรูปและใช้ประโยชน์จากขยะอินทรีย์เพื่อผลิตปุ๋ยหมักสำหรับใช้ในการเกษตร ทั้งนี้ จากการ  
 สังเคราะห์ผลการดำเนินงานวิจัย สามารถสรุปลักษณะแนวปฏิบัติที่ดีของชุมชนตำบลเมืองบัว อำเภอ  
 ชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ได้ดังนี้

(1) การปรับพฤติกรรมการใช้สินค้าอุปโภคและบริโภค โดยเฉพาะครัวเรือนได้รับ  
 บริการจากองค์การบริหารส่วนตำบลจัดสรรถังขยะและมีรถเก็บขยะให้ ทำให้สมาชิกโดยส่วนใหญ่มี  
 ความสะดวกสบายเรื่องการจัดขยะในครัวเรือนมากขึ้น แต่ส่งผลเสียให้เกิดปริมาณขยะสะสมที่  
 องค์การบริหารส่วนตำบลต้องรับผิดชอบกำจัดมากขึ้นด้วย

(2) การคัดแยกขยะภายในครัวเรือน เป็นรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมที่ควรได้รับ  
 การสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนแต่ละครัวเรือนได้รับความรู้ความเข้าใจ และสามารถคัดแยกขยะตาม  
 ประเภทต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยการสร้างเสริมจิตสำนึกให้ตระหนักถึงภาระในการกำจัดขยะ  
 ภายหลังจากขนย้ายออกจากครัวเรือนแล้ว และปัญหาที่อาจเกิดในอนาคตหากพื้นที่บ่อขยะใน อบต.  
 เขม ไม่สามารถรองรับปริมาณขยะจำนวนมากขึ้นได้

(3) การจัดเก็บเพื่อกำจัดขยะ เป็นรูปแบบการจัดการที่ครัวเรือนไม่สามารถดำเนินการได้เองทั้งหมด เนื่องจากชุมชนยังทำการเผาและฝังขยะในพื้นที่บริเวณบ้านหรือบริเวณพื้นที่นาที่ห่างไกลออกไป ก่อให้เกิดปัญหาฝุ่นควันรบกวนเพื่อบ้าน ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีในพื้นที่ ทั้งนี้หากการดำเนินการคัดแยกขยะแต่ต้นทางทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะมีปริมาณขยะส่วนที่เหลือสำหรับกำจัดทิ้งนอกพื้นที่น้อยลง

(4) การแปรรูปและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับขยะที่เหลือทิ้ง เหลือใช้ หรือนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นแนวทางการจัดการขยะในครัวเรือนที่จากการสังเกต สัมภาษณ์ ลงพื้นที่เก็บข้อมูล และการดำเนินกิจกรรมแล้ว พบว่า สมาชิกในองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร มีบางส่วนประกอบการด้านการรับซื้อถุงพลาสติกเพื่อทำความสะอาดและอัดก้อนขาย ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มเติมนอกฤดูเกษตรกรรม

(5) การสนับสนุนกลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งเกิดจากขยะอินทรีย์ที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากพบว่าสมาชิกในองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพรมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อเสริมสร้างรายได้และสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มได้ ซึ่งหากสามารถนำขยะอินทรีย์มาใช้ได้จะช่วยลดปัญหาน้ำเสียซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง

(6) การสร้างกฎ กติกา และกลไกชุมชนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและนำสู่ผลการปฏิบัติงานจัดการขยะที่ดีและเหมาะสมสำหรับพื้นที่ พบว่ามีบางชุมชนในตำบลอุดมพร ที่มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ด้านการจัดการขยะและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ โดยผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกับอบสม. และกลุ่มจิตอาสาตัวแทนของครัวเรือน ได้ร่วมกิจกรรมการเก็บขยะและทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ อันเป็นการส่งเสริมแรงจูงใจกิจกรรมการจัดการขยะที่ดี

(7) หน่วยงาน องค์กรอื่นๆ ในพื้นที่ มีความพร้อมในการบูรณาการกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจากในพื้นที่มีโรงเรียนและวัด ซึ่งเป็นแกนนำในการส่งเสริมศักยภาพของบุคคลอยู่แล้ว ส่งผลให้การจัดกิจกรรมของอบต. มีโอกาสที่จะสำเร็จ ด้วยความร่วมมือกับเยาวชนได้โดยง่าย

5.2.2 การขยายผลแนวปฏิบัติการลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนขององค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย อาจนำแนวทางของการสร้างกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งสร้างความเข้มแข็งและสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ สามารถบูรณาการกิจกรรมด้านการจัดการขยะเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ขยะอินทรีย์ได้ กลุ่มสตรี สามารถบูรณาการกับการสร้างรายได้จากขยะเหลือทิ้ง เพื่อออกแบบและแปรรูปที่สร้างผลิตภัณฑ์ ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น กลุ่มประกอบการด้านการอัดก้อนพลาสติกขาย สามารถบูรณาการกับกิจกรรมธนาคารขยะหรือผ้าป่าขยะได้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการคัดแยกขยะต้นทาง และเป็นส่วนช่วยในการส่งเสริมรายได้ให้กับผู้ประกอบการอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ โรงเรียนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร ได้

ส่งเสริมกิจกรรมการทำงานนอกเวลาเรียนให้กับนักเรียน โดยการมาศึกษาดูงานและฝึกปฏิบัติงาน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล อาจบูรณาการกับการจัดกิจกรรมด้านการเสริมสร้างความรู้และความตระหนักถึงความสำคัญในการกำจัดขยะในครัวเรือน โดยเฉพาะการคัดแยกขยะซึ่งมีส่วนช่วยให้ปริมาณขยะสะสมลดลงอย่างเห็นได้ชัด อีกประการหนึ่งคือการนำของผู้นำหมู่บ้านในการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง การนำอสม.และกลุ่มจิตอาสา เก็บขยะและทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะเป็นประจำ โดยบูรณาการกับกิจกรรมในด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม อันจะส่งผลให้เกิดการปลูกฝังเยาวชนได้ในอีกส่วนหนึ่ง

ทั้งนี้ จากการดำเนินกิจกรรม ลงพื้นที่ สังเกต และสัมภาษณ์ รวมถึงการจัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการแล้วนั้น ทำให้สามารถสังเคราะห์ถึงปัจจัยสู่ความสำเร็จและบริบทที่เป็นอุปสรรคในการจัดการขยะของครัวเรือน ในชุมชนพื้นที่ตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย แยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ ดังต่อไปนี้

### **ประเด็นที่ 1 การบริหารจัดการของหน่วยงานหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**

จากการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีนโยบายส่งเสริมให้มีการจัดการขยะที่เหมาะสม โดยเริ่มจากการเป็นหน่วยงานหลักในการจัดเก็บขยะให้เป็นที่ เป็นทางโดยการจัดหาถังขยะแจกจ่ายให้กับครัวเรือนที่สนใจและมีรถเก็บขยะดำเนินการเก็บขยะอย่างสม่ำเสมอ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อการดำเนินการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างนิยัยความสะดวกสบายของสมาชิก ทำให้สมาชิกลดความตระหนักในการลดปริมาณขยะและคัดแยกขยะในครัวเรือน องค์การบริหารส่วนตำบลจึงมีนโยบายในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม สนับสนุน ให้เกิดพฤติกรรมคัดแยกขยะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ ก่อนที่จะนำเฉพาะส่วนที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ รวบรวมกำจัดทิ้งโดยองค์การบริหารส่วนตำบล

### **ประเด็นที่ 2 ทศนคติและพฤติกรรมมีส่วนร่วมของสมาชิกแต่ละครัวเรือนในชุมชน**

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะในครัวเรือนและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือน โดยมีการเฝ้าหาความรู้ในด้านการบริหารจัดการขยะในระดับที่ดี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่อื่นตามสมควร แต่ยังคงมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในเรื่องกำจัดขยะด้วยตนเอง เนื่องจากพบว่ามี การเผาและฝังกลบขยะในพื้นที่ตนเองอยู่บ้าง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกับบ้านข้างเคียง และสร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีให้กับพื้นที่ มีฝุ่นและควัน ค่อนข้างมาก ดังนั้นจึงควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการขยะอย่างถูกวิธี เพื่อลดปัญหาข้างต้นได้

### **ประเด็นที่ 3 กฎ กติกา หรือข้อตกลงระหว่างสมาชิกในชุมชน**

จากการศึกษาพบว่า การตั้งกฎ กติกา หรือข้อตกลงระหว่างสมาชิกในชุมชน ส่งผลดีให้กับชุมชนในการขับเคลื่อนดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี สมาชิกในองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร มีความเข้มแข็งในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนอยู่แล้ว ดังนั้น เพื่อให้

การบริหารจัดการขยะในครัวเรือนประสบความสำเร็จได้ จึงอาจใช้รูปแบบของการบริหาร กฎ กติกา หรือข้อตกลง เพื่อให้ส่งผลดีต่อการจัดการขยะในครัวเรือน ตั้งแต่การคัดแยกเพื่อนำไปขายหรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น และในด้านการดำเนินการอื่นๆ ในหมู่บ้าน เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน ความสามัคคีในชุมชน การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้จากความเข้มแข็งในชุมชนดังกล่าว ส่งผลให้สามารถสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกอื่นๆ เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในลักษณะต่างๆ ได้อีก เช่น โครงการหน้าบ้านน้อมมองโครงการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการสร้างจิตสำนึกอื่นๆ

#### **ประเด็นที่ 4 การจัดตั้งกลุ่ม การสื่อสารและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร**

จากการศึกษาพบว่า มีการใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะในด้านการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งในระดับตำบลและหมู่บ้าน อันจะส่งผลให้เกิดเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินการ ทั้งนี้ การจัดตั้งกลุ่มการสื่อสารทางโซเชียลมีเดีย ทำให้การสื่อสารข้อมูลรวดเร็ว ทันเหตุการณ์ สามารถสร้างความภาคภูมิใจกับชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ และเป็นการกระตุ้นให้กับชุมชนอื่นที่ยังนิ่งเฉย มีความกระตือรือร้น มีแนวคิดเพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ต่อเนื่องกันไป

#### **ประเด็นที่ 5 วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ในชุมชน**

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีทักษะในการประกอบอาชีพ มีสังคมของญาติ พี่น้อง มีความเคารพนับถือกัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ สามารถสำเร็จได้ลุล่วงค่อนข้างดี อย่างไรก็ตาม ด้านองค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการขยะ ทั้งด้านพฤติกรรมกรบรีโภคเพื่อลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ และการกำจัดขยะ นั้นยังพบว่ามีระดับความรู้ความเข้าใจที่ต่างกัน แสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนยังต้องการให้เสริมความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการขยะที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การที่มีผู้ประกอบการด้านการอัดถุงพลาสติกเป็นก้อนขาย ก็เป็นวิถีชีวิตหนึ่งที่เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการขยะในครัวเรือน เนื่องจากสามารถบูรณาการกับกิจกรรมการคัดแยกขยะจากต้นทางได้เป็นอย่างดี

#### **ประเด็นที่ 6 ผู้นำชุมชน**

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนทั้งในระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน และระดับชุมชนมีวิสัยทัศน์ ตระหนักถึงปัญหาของขยะในชุมชน มีความกระตือรือร้น มีความคิดสร้างสรรค์ และมีจิตสำนึกที่ดีในการทำกิจกรรมด้านการบริหารจัดการขยะให้สามารถลดปัญหาขยะสะสมในพื้นที่ได้ ผู้นำชุมชนในระดับรองลงมาสามารถรับนโยบายจากระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หรือระดับตำบลไปขับเคลื่อนได้อย่างเป็นรูปธรรม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกบ้าน นอกจากนี้ ผู้ประสานงานหรือผู้รับผิดชอบดำเนินการสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถบูรณาการงานโครงการที่มีอยู่ในพื้นที่ให้สอดคล้องกับงานการจัดการขยะได้ โดยเสริมความรู้ด้านการแปรรูปขยะเพื่อสร้างรายได้



และทำกิจกรรมร่วมกัน การจัดให้มีธนาคารขยะเพื่อกระตุ้นพฤติกรรมคัดแยกขยะ เป็นต้น การบูรณาการกิจกรรมดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ของผู้นำในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม รวมถึงเป็นการบริหารงบประมาณอย่างคุ้มค่าเพื่อประโยชน์ของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ วิสัยทัศน์ของผู้นำทั้งในระดับตำบลที่ต้องการพัฒนาให้เป็นตำบลต้นแบบโดยการขับเคลื่อนพัฒนาหมู่บ้านที่ละหมู่บ้าน โดยอาศัยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหมู่บ้านที่เข้มแข็งหรือประสบความสำเร็จแล้ว เป็นแนวทางหนึ่งที่สร้างการเรียนรู้ด้วยตนเองให้เกิดแก่ชุมชน โดยไม่ใช่การชี้นำ บังคับ หรือสั่งการจากหน่วยงานระดับที่สูงกว่า

### **ประเด็นที่ 7 ปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก**

จากการศึกษาพบว่า ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพร ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองคาย โรงเรียนในพื้นที่ วัด และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในการผลักดันให้เด็ก เยาวชน และสมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีเครือข่ายความร่วมมือกับสถานที่ราชการภายในพื้นที่ เช่น สถานีอนามัย และโรงเรียน เพื่อสร้างความร่วมมือทางด้านการเสริมความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง และการแปรรูปขยะเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองได้